

Wij komen nu tot Bergen-Belsen.¹

Het in '43 in een deel van een verlaten en verwaarloosd krijgsgevangenenkamp ingerichte *Austauschlager* ('uitwisselingskamp') Bergen-Belsen ging in de loop van '43-'44 bestaan uit verschillende 'afdelingen': het *Sonderlager* met ca. driehonderdvijftig Poolse Joden die officiële toelatingspapieren (*immigration-certificates*) voor Palestina bezaten; het *Griechenlager* met ca. vierhonderdvijftig Griekse Joden die de Spaanse nationaliteit hadden; het *Neutralenlager* met tweehonderd Joden uit verschillende landen die burgers waren van Spanje, Portugal of Argentinië; het *Ungarnlager* met bijna zeventienhonderd Hongaarse Joden die door Himmler waren gereserveerd om vroeg of laat als blijk van zijn z.g. goede wil (en als middel om met de Geallieerden in contact te treden) Duitsland te verlaten; het al enkele malen genoemde *Häftlingslager*, vergaarbak van zieke gevangenen uit diverse concentratiekampen; en tenslotte dan het z.g. *Sternlager* waarin zich eind juli '44 in totaal ca. vierduizend Joden bevonden van wie ca. drieduizendtweehonderdvijftig afkomstig waren uit Westerbork (de overigen waren Joden uit Frankrijk, Joegoslavië en Albanië) – daar kwamen op 16 september nog tweehonderdvijf-en-zeventig Westerborkers bij die twee dagen en drie nachten in goederenwagons onderweg waren geweest. Wij hebben in het *Sternlager* dus in totaal met ruim drieduizendvijfhonderd uit Nederland gedeporteerden te maken, van midden september '44 af met drieduizenddriehonderd want in juni hadden ruim tweehonderd Joden Bergen-Belsen mogen verlaten op weg naar Palestina.

Uit het voorafgaande blijkt dat zich in de zomer van '44 in de 'Joodse' kampgedeelten van Bergen-Belsen bij elkaar bijna zeventuizend Joden bevonden. Zij namen in zoverre al een aparte positie in dat zij geen kampkleding droegen en dat contact mogelijk was tussen de gezinsleden. Niettemin zou ook voor hen de periode tot aan Duitslands ineenstorting, gegeven de volmaakte onverschilligheid die ook de SS-leiding van Bergen-Belsen kenmerkte, onder alle omstandigheden er een zijn geworden van toenemende moeilijkheden – zij ging evenwel een katastrofaal karakter aannemen doordat het Bergen-Belsen-complex als geheel in de laatste oorlogsfase, gelijk reeds opgemerkt, een gigantische afvalbak werd: van zieke mannelijke gevangenen (het *Häftlingslager*) en van vrouwelijke gevangenen voor wie er geen werk was en voor wier lot er dus

¹ Wij ontleen onze algemene gegevens aan de in '62 verschenen studie van Eberhard Kolb: *Bergen-Belsen. Geschichte des 'Aufenthaltslagers' 1943-1945*.